Lausunto 18.10.2023

Eduskunta
Ympäristövaliokunta

Asia: HE 41/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi

Suomen Omakotiliitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja tulla kuultavaksi ympäristövaliokuntaan luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle valtion talousarvioksi.

Omakotiliitto edustaa pientalo- ja vapaa-ajan asukkaita, toimii kohderyhmän edunvalvojana ja tarjoaa monipuolisia jäsenpalveluita. Olemme valtakunnallinen, sitoutumaton ja yleishyödyllinen kansalaisjärjestö, jossa on yli 230 jäsenyhdistystä, joihin kuuluu yli 70 000 jäsentä (kotitaloutta). Suomessa on yhteensä noin 1,2 miljoonaa omakotitaloa, joissa asuu noin 2,7 miljoonaa ihmistä sekä noin 0,5 miljoonaa vapaa-ajan asuntoa, joita käyttää 2,4–2,9 miljoonaa ihmistä.

Jotta koko Suomi on houkutteleva asuinalue, on tarjolla oltava monipuolinen asuntokanta, joka sisältää niin omakoti-, pari-, rivi- ja kerrostaloja. Kyselyiden mukaan ihmiset haluavat asua pientalovaltaisesti, johon Suomessa on hyvät mahdollisuudet maanlaajuisesti. Tämä ilmenee esimerkiksi tuoreesta Asukasbarometri 2022 -julkaisusta ilmenee (Suomen ympäristökeskuksen raportteja 29 | 2023). Monipuolisen asuntorakentamisen kaavoitus ja riittävät lähipalvelut houkuttelee ihmisiä asumaan eri puolille Suomea. Monet ovat nykyään kiinnostuneet monipaikkaisesta asumisesta ja kaksoiskuntalaisuudesta työelämämurroksesta ja etätyön lisääntymisestä johtuen. Vapaa-ajan asuntoja tulisi voida muuttaa myös vakituiseen asuinkäyttöön nykyistä helpommin sujuvoittamalla kaavoitusta.

Tausta

Hallitusohjelman tavoitteena on muun muassa parantaa suomalaisten elintasoa, alentaa lainsäädännön avulla asumiskustannuksia, turvata kohtuuhintainen sähkö ja energia niin arjen kuin kriisin tilanteissa sekä edistää ilmastonmuutoksen torjuntaa vauhdittamalla rakennusten energiatehokkuutta parantavaa korjausrakentamista ja siirtymistä fossiilittomaan energiaan.

Omakotiliiton päähuomiot kotitalouksien näkökulmasta Ympäristöministeriön hallinonalaan

1. Vahvistetaan kansalaisten asumistoiveiden mukaista asuntorakentamista.
2. Luodaan rakennusten energiatehokkuusremontteihin pysyviä kannustimia**.**
3. Varmistetaan riittävät toimenpiteet sosiaalisesti oikeudenmukaiseen vihreään siirtymään,
4. Huolehditaan riittävän pitkistä siirtymäajoista esimerkiksi uusien mahdollisten vihreän siirtymän velvoitteiden toimeenpanossa**.**
5. Turvataan kuluttajien riittävä ja riippumaton energianeuvonta.
6. Jatketaan valmistelutyötä ja tuodaan kuntotarkastustoiminta lainsäädännön piiriin

Omakotiliiton perusteluita huomioihin

1.Vahvistetaan kansalaisten asumistoiveiden mukaista asuntorakentamista

Lähes kolme neljästä henkilöstä vastaa omaksi asumishaaveekseen omakotitalo- tai pientaloasumisen. Kuitenkin vain noin yksi neljännes asuntotuotannosta on pientaloja. Uudistetaan valtion asuntorakentamisen tavoitteita siihen suuntaan, että perheiden on mahdollisuus hankkia oma koti myös omakotitaloista tai pientaloista.

Pientaloasumien tarjoaa luontevaa, säännöllistä ja mielekästä arkiliikuntaa ihmisille: niin perheille, pariskunnille kuin yksinasuville. Lapset oppivat toimimaan ja pitämään huolta ympäristöstä ja omasta kodistaan, samalla pitäen huolta omasta kunnostaan, hyvinvoinnistaan ja asioistaan. Ikääntyville ihmisille pientaloasuminen tarjoaa virikkeellisen ja turvallisen asuinympäristön. Pientaloalueilla on myös oman pihan lisäksi usein luontoa lähempänä, joka lisää ihmisten hyvinvointia ja ulkoliikuntaa.

Valtion tehtävänä on perustuslain §19 mukaan edistää asumisen omatoimista järjestämistä. Omakotitaloissa asuvat ihmiset ovat juuri tätä ryhmää, jotka järjestävät asumistaan omatoimisesti. Suomalaisten suuri kansallisvarallisuus on asuinrakennuksissa ja omissa kodeissa. Omakotitalot hankintaan pääosin omaan asumiskäyttöön ja on pitkäaikainen investointi.

Uudistetaan aravatukijärjestelmä koskemaan jälleen myös omakotitalojen rakentamista- ja remontointia, jotta yhä useammalla olisi mahdollisuus toteuttaa asumistoiveensa pientaloissa. 1970-luvun jälkeen tukimuoto on hiljalleen siirtynyt kerrostalorakentamisen, jossa lähinnä vuokra-asuntorakentamisen, tukemiseen.

Alueidenkäyttölain uudistuksessa on turvattava kansalaisten kuuleminen ja tavoitteena tulee olla kaavoituksen sujuvoittaminen. Valmistelutyöhön jo varhain on otettava mukaan asumiseen liittyviä eri kansalaisryhmiä edustavia keskeisiä sidosryhmiä.

2.Luodaan rakennusten energiatehokkuusremontteihin pysyviä kannustimia, sillä kiinteistöjen energiatehokkuuden parantaminen vaatii pitkäjänteisiä ja jatkuvia toimia.

Talousarvion mukaan uusia energia-avustuksia ei enää suunniteltu vuodelle 2024. Omakotiliiton näkemyksen mukaan tulisi luoda pysyvä avustusmekanismi, joka kannustaa pitkäjänteisesti kohti energiatehokkaita asuinrakennuksia ja fossiilitonta lämmitysenergiaa. Yksi mahdollisuus olisi Arava-järjestelmän kehittäminen uudelleen pientalojen korjausrakentamisen käyttöön. Avustusjärjestelmän rinnalle tulee kehittää kotitalousvähennyksen käyttöä energiaremontteihin, kuten hallitusohjelmaan on kirjattu.

Avustukset tulee **kohdistaa heikoimmassa asemassa oleville kotitalouksille**. Avustusten edellytykset tulee olla kohtuulliset ja hakuprosessit olla selkeät ja yksinkertaiset. Viestintä ja neuvonta tulee kohdistaa erityisesti yksityishenkilöille.

Energiatehokkuusremonttien rinnalla on korjausrakentamisessa tärkeää huomioida pientalojen kosteusvaurioista kärsivien kotitalouksien avustaminen.

Kannustamista energiatehokkuusremontteihin ja uusiutuvaan energiaan tulee tarkastella monista näkökulmista. Esimerkiksi aurinkopaneelien asentaminen: oltava **todellinen ja konkreettinen taloudellinen hyöty** kotitalouksille. Tällä hetkellä esimerkiksi jakeluverkkoyhtiöiden veloittama välityspalkkio sähkön pientuotannosta kotitalouksilta heikentää kannustimia siirtyä paikalla tuotettuun uusiutuvaan energiaan, kuten EU:n ehdotetussa rakennusten energiatehokkuusdirektiivin valmisteluissa ohjataan nimenomaan tähän suuntaan.

Asumiskustannukset

Omakotiliitto tutkii vuosittain asumiskustannusten kehitystä ja toteaa asumiskustannusten nousevan vuosi vuodelta, kuten kiinteistövero, vesimaksut, jätehuollonmaksut, sähkö ja sähkönsiirto, kaukolämpö ja muut lämmitysenergian muodot sekä korjauskustannukset.

Tällä hetkellä asumiskustannukset nousevat keskimäärin 6,5 % vuodessa tuoreen Pellervon Taloustutkimus PTT:n Asumismenot 2023-tutkimuksen mukaan, jonka Omakotiliitto ja Kiinteistöliitto teettää vuosittain (Lisätietoa: www.omakotiliitto.fi/vaikuttaminen/tutkimukset/asumismenot/asumismenot_2023). Eniten asumismenot nousivat lapsiperheillä, nousua kertyi yli 16 %.

Tällä hetkellä eniten asumismenoja nostaa asuntolainojen korkojen erittäin nopea ja jyrkkä nousu, joka vaikuttaa merkittävästi myös inflaatioon. Eniten kotitalouden nettotuloista asumiseen kuluu yksin öljylämmitteisessä omakotitalossa asuvilla eläkeläisnaisilla, lähes 58 % nettotuloista. Perheiden osalta asumismenot ovat jo lähes 30 % nettotuloista.

Uudessa hallitusohjelmassa on kirjattu, että lainsäädäntömuutosten vaikutukset arjen kustannuksiin huomioidaan. Omakotiliitto pitää vaikutusarvioissa tärkeänä tarkastella laajempia kokonaisuuksia, jotka vaikuttavat esimerkiksi eri lainsäädäntöuudistusten kautta kotitalouksien tilanteeseen.

Samoin hallitusohjelmaan on kirjattu, että kotitalouksille tulee olla tarjolla kohtuuhintaista sähköä ja energiaa niin arjessa kuin kriisitilanteissa. Omakotiliitto vaatii lisätietoja, miten asiaa tullaan kehittämään ja olemme mielellämme mukana valmistelussa.

3. Varmistetaan riittävät toimenpiteet sosiaalisesti oikeudenmukaiseen vihreään siirtymään.

Siirtymä tulee vaatimaan erilaisia toimenpiteitä erilaisille kotitalouksille, esimerkiksi kotitalousvähennyksen rinnalle kehitettävä avustuksia heikoimmassa asemassa olevien kotitalouksien tukemiseksi.

Omakotiliitto muistuttaa, että Suomessa omistusasujia ja pientaloasukkaita on kaikissa tuloluokissa. Lähtökohtaisesti pientaloasuminen on omatoimisesti järjestettyä asumista, jota julkisen vallan tehtävä on tukea (Perustuslaki 19§). Omakoti- ja vapaa-ajan asukkaat ovat yleensä vastuuntuntoisia, he seuraavat tarkkaan asumismenoja ja ovat olleet erityisesti mukana energiansäästötalkoissa viime vuoden energiakriisin myötä. Pientaloasukkaat ovat investoineet jo vuosia esimerkiksi lämpöpumppuihin, ja aurinkoenergian käyttöönotto on lisääntynyt voimakkaasti. Asuntoja korjataan vuosittain yli 6,8 miljardilla eurolla (Tilastokeskus 2021) ja tästä omakoti- ja paritalojen osuus on 3,7 miljardilla eurolla.

On kuitenkin muistettava, että kaikilla omakotitaloasukkailla ei ole ollut mahdollisuutta ryhtyä esimerkiksi energiatehokkuusremontteihin tai lämmitysmuodon muutoksiin, jotka voivat olla tuhansia ja jopa kymmeniä tuhansia euroja. Erityisesti asumiskustannusten nousu vaikeuttaa kotitalouksien mahdollisuuksia osallistua vihreään siirtymään.

Talousarviossa esitetään sähköautojen latausinfra-avustukseen 9,5 miljoonan euron lisäystä. **Omakotiliitto esittää, että vuoden toisessa lisätalousarviossa ei tehdä asuinrakennusten latausinfra-avustukseen 9,5 miljoonan euron lisäystä, vaan tämä avustus kohdennetaan haavoittuvimmassa asemassa olevien kotitalouksien pientalojen energiaremontteihin.** Suomessa on jo aiemmin toimeenpantu kunnianhimoista tavoitetta sähköautojen latausinfran sääntelyssä, ja latauspisteet ovat lisääntyneet markkinaehtoisesti ja kuluttajien toimesta. Omakotiliitto pitäisi tärkeämpänä edistää asuinrakennusten energiatehokkuutta ja siirtymistä fossiilittomaan lämmitysenergiaan. Hallitusohjelmassa on kirjattu kotitalousvähennyksen kehittäminen energiatehokkuusremonttien osalta. Suomessa kotitaloudet ovat hyvin erilaisissa tilanteissa ja energiaköyhyys on myös Suomessa tunnistettu ilmiö. Kotitalousvähennys ei ole kaikille sopivan instrumentti, vaan sen rinnalla tullaan tarvitsemaan myös avustusmuotoisia Sähköautojen latausinfrasta voidaan siirtää varoja kotitalouksien energiatehokkuuskannustimiksi.

Omakotiliitto esitti ehdotuksia RePowerEU -avustuksien käyttöä kotitalouksien tukemiseksi, jolla saataisiin tukiaikana konkreettisia päästövähennyksiä Suomesta.

4. **Huolehditaan riittävän pitkistä siirtymäajoista esimerkiksi uusien mahdollisten vihreän siirtymän velvoitteiden toimeenpanossa.**

Lähtökohtaisesti EU-lainsäädännössä direktiivien ja asetusten kirjausten ja tavoitteiden tulee olla yleistasolla, ja jättää jäsenvaltioille kansalliseen päätäntävaltaan keinot saavuttaa määrätyt tavoitteet huomioiden kansalliset erityispiirteet.

Esimerkiksi Suomessa, jossa rakennukset rakennetaan hyvin vaihteleviin sääolosuhteisiin, lämpötilavaihteluiden ollessa välillä -35 ja + 30 astetta, varautuminen on toisella tasolla kuin esimerkiksi Etelä-Euroopassa.

Kuten hallitusohjelmaan on kirjattu, tulee huolehtia, että kaikki kotitaloudet, joita velvoitteet tulisi koskemaan voivat vastata uusiin velvoitteisiin. Direktiivissä toimeenpanossa on varmistettava, että energiatehokkuuden parantamisen lähtökohtana on ”kun se on teknisesti ja taloudellisesti mahdollista”. Suomen on varmistettava, että EU:n ilmastotavoitteiden mukainen vihreä siirtymä toimeenpannaan sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla myös suomalaisten osalta, ja huolehdittava **riittävistä resursseista ja tukitoimista**, jotta kaikki kotitaloudet voivat osallistua ilmastotavoitteiden saavuttamiseen.

Tuloverotuksen kotitalousvähennyksen kehittäminen energiatehokkuusremontteihin on kannatettavaa. Kehityskohteita ovat muun muassa:
-vähennyksen tulisi olla aidosti asuntokohtainen, nykyisen henkilökohtaisen vähennyksen sijaan (nykyjärjestelmä ei kohtele yhden tai kahden tulonsaajan kotitalouksia yhdenvertaisesti)
-vähennyksen tulee olla riittävän korkea, esimerkiksi vähintään 8 000 euroa/kotitalous.
-korvausprosentin nosto 40 prosentista 60 prosenttiin energiatehokkuusremonttien osalta
-harkittavaksi ”Vihreään tekniikkaan siirtyminen” -kotitalouserää, kuten Ruotsissa on käytettävissä. Tämä voisi olla määräaikainen ja mahdollisesti myös sisältää

vähennysoikeuteen hankittavien laitteiden osalta, kuten Ruotsissa, ei vain työstä (Lisätietoja https://skatteverket.se/privat/fastigheterochbostad/gronteknik.4.676f4884175c97df4192860.html).

Kotitalousvähennyksellä vauhditetaan asuinrakennusten energiatehokkuusremontteja ja uusituvan energian käyttöönottoa. Tällä toimella vastataan myös EU:n ilmastotavoitteisiin tavoitteisiin kohti fossiilivapaata energiantuotantoa ja edesauttaa energiankäytön vähentämistä. Omakotiliitto muistuttaa, että kaikilla ei ole mahdollista hyödyntää kotitalousvähennystä, jos kotitalouden maksamat verot ovat matalat. Tällöin tullaan tarvitsemaan myös avustuksia.

Kulutusjoustoon osallistuminen tulee olla saatavilla kaikille kotitalouksille. Esimerkiksi mahdolliset suunnitelmat kotitalouksien lämmitysjärjestelmien, kuten omakotitalojen sähkölämmitysten hyödyntäminen esimerkiksi säätövoimassa, **on tehtävä tiiviissä yhteistyössä kotitalouksien kanssa**. Omakotiliitto painottaa, on huolehdittava, että kotitalouden saama taloudellinen kannustin on riittävä ja asianmukainen, jos omakotitalon valtion toimesta vaaditaan osallistua säätövoimaan. Valmistelutyössä tulee tutkia kulutusjouston hyödyt kotitalouksille ja yhteiskunnalle.

5. **Turvataan kuluttajien riittävä ja riippumaton asumis- ja energianeuvonta.**

Talousarvioesityksessä esitetään asumisneuvonnan kehittämiseen ja laajentamiseen määrärahoiksi 2 000 000 euroa (siirtomääräraha), joka on puolet aiemmasta määrärahasta. Omakotiliitto pitää tätä huolestuttavana. Kuluttajilla entistä suurempi tiedontarve talokohtaiseen, riippumattomaan energiatehokkuuden parantamisen neuvontaan. Omakotiliitto antaa neuvontaa ja tiedottaa aiheesta monipuolisesti, mutta neuvoa tarvitsee lähes 1,2 miljoonaa omakotitaloasukasta, joten resursseja tulisi lisätä neuvontaan.

6. Edellisellä hallituskaudella jäi kesken uudistustyö, jossa tarkoituksena oli tuoda **kuntotarkastustoiminta lainsäädännön piiriin** ja asetetaan kuntotarkastajille pätevyysvaatimukset ja kuntotarkastuksen sisällön vähimmäisvaatimukset. Omakotiliitto esittää, että pätevyysvaatimusten ja sisällön valmistelutyötä jatketaan ja kokonaisuuteen lisätään vastuukysymykset.

Kunnioittavasti

Suomen Omakotiliitto ry

Marju Silander	Ari Rehnfors
toiminnanjohtaja	puheenjohtaja